

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1166084/5

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אברהם שינדלר, הרב יעקב זמיר, הרב ציון לודאילוז

המערער: פלוני (ע"י ב"כ טו"ר יעקב קלמן וטו"ר משה ליבוביץ)

נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד מאירה אזרד)

הנדון: הליך שנוהל שלא כראוי והליכי אכיפה שאינם בסמכות – עילה לביטול הפסק אף לא לפסילת המותב

פסק דין

לפנינו ערעור על פסק הדין ועל דחיית הבקשה לפסילת הרכב בית הדין האזורי בחיפה.

בהחלטת בית הדין האזורי מיום ג' בסיוון תשע"ט (6.6.19) נכתב כדלהלן:

בית הדין עיין בבקשה שהגיש בא כוח האיש לפסילת הרכב ולא מצא רמז או סיבה כדי לפסול את ההרכב.

בית דין זה אינו עושה משוא פנים, בפני בית הדין המימרא "לא תגורו מפני איש", וכן "ואצוה את שפטיכם [...] שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו" (דברים א, טז).

לאור האמור בית הדין לא נעתר למבוקש.

רקע

הצדדים נישאו כדמת משה וישראל בתאריך י"ג בכסלו תשנ"ה (16.11.94). לצדדים ארבעה ילדים, שניים בגירים ושניים קטינים.

האישה הגישה תביעת גירושין ותביעת כתובה בתאריך ב' בסיוון תשע"ה (20.5.2015). שאר ענייני הצדדים נדונים בבית המשפט. הצדדים פרודים כארבע שנים וחיים בדירות נפרדות.

למעשה תיק זה הוא הליך נוסף בין הצדדים המתברר בבית הדין הגדול.

ערעור קודם סבב סביב בקשת המערער לביטול הסכם גירושין שאושר בבית הדין בחיפה. בהסכם זה ויתר למעשה המערער כמעט על כל רכשו, לרבות על בית הצדדים ב[...] לטובת המשיבה.

ערעור זה התברר לפני בית הדין הגדול בהרכבו הקודם, ובפסק הדין מיום כ"ד בניסן תשע"ט (29.4.19) נפסק שהסכם הגירושין שנחתם בין הצדדים בטל. זאת היות שההסכם הוא הסכם לגירושין בהסכמה, וכיוון שהצדדים לא התגרשו הרי שההסכם לא תקף.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תמצית טענות המערער בהליך שלפנינו

א. הצדדים הוזמנו לסידור גט בתיק סידור גט, וזאת על פי בקשת באת כוח האישה. קודם לדיון, הוגשה בקשה לדחייה מטעם המערער: א. משום קיומו של דיון מקביל; ב. משום שטרם ניתנה פסיקה בנושא הגירושין. במקביל הוגשה בקשת פסלות. ומשכך הוגשה בקשה להימנעות מלהמשיך לדון בתיק וזאת על פי סעיף 19א(ח) לחוק הדיינים. בית הדין סירב לדחות את הדיון, ובנוגע לבקשת הפסלות הוציא בית הדין את ההחלטה נשואת הערעור דנן.

ב. לדיון נשלח מייצג אחר מהמשרד על דעת שיש דיון לסידור גט בלבד, אולם בית הדין הפך דיון בתיק סידור גט לדיון של חקירות המערער כאשר הוא לא הוזמן לכך וללא ייצוג על ידי בא כוחו העיקרי.

ג. בית הדין האזורי קבע שהמערער 'רועה זונות', כאשר לא התקיים בעבר כל דיון להוכחות בעניין זה. עניין זה כלל לא הוכח.

ד. פסק הדין ניתן בהליך שמעולם לא ראינו כדוגמתו, להלן התיאור:

1. הצדדים הוזמנו לסידור גט תוך חמישה ימים ממועד מתן ההחלטה.
 2. מייד בתחילת הדיון חייב בית הדין בגט והודיע על כך בפרוטוקול הדיון. מייד לאחר מכן התחיל בית הדין בסנקציות המחייבות את המערער להתייצב בבית הדין כל יום בשעה 8:30 בבוקר ולשהות כל היום במסדרון בית הדין האזורי בחיפה. הוראה זו היא ללא הגבלת זמן. למעשה, הוטלה על הבעל סנקציה דרקונית שגורמת לו שלא יוכל לעבוד. הבעל הודיע על כך לבית הדין בדיונים, אולם ללא הועיל.
 3. בדיון הראשון שבו הופיע כבוד הדיין הרב [...] כדיין חדש בתיק, וללא שהכיר את הצדדים מדיונים קודמים, לאחר מספר שורות פרוטוקול חייב בית הדין את הבעל במתן גט לאשתו. כל זאת ללא שהתקיים קודם לכן הליך שנקבע בתקנות הדיון בתקנה ע"א. תקנה שקובעת את סדרי הדיון כאשר בא שינוי בהרכב בית הדין.
 4. באותו יום יצאו מבית הדין האזורי שתי החלטות: באחת חיוב בגט, ובשנייה בית הדין מורה לבאת כוח האישה שתציג את כל החומר שיש נגד הבעל תוך עשרים וארבע שעות.
 5. לאחר מכן, בדיון, החל בית הדין לחקור את הבעל. כלומר בית הדין קודם פסק לחייב בגט, ואחר כך חקר את הבעל בדיון וכך אסף חומר נוסף לבסס את פסיקתו ההלכתית.
- לשאלת בית הדין הגדול כיצד כל הפעולות הנ"ל מצדיקות את פסילת הרכב, הרי פסילת הרכב נעשית רק כאשר יש חשש ממשי למשוא פנים, השיב בא כוח המערער שבהלכה נקבע הכלל 'עביד איניש לאחזוקי בדיבוריה' – למעשה בית הדין 'נעול' על פסיקתו בעניין תוקף הסכם הגירושין ופועל על פי אותה קונספציה. המערער נמצא במצב שבו מסתמות כל טענותיו.

תשובת המשיבה

לטענות א–ב: בא כוח המערער יכול היה לשלוח לאותו דיון עורך דין אחר במקומו.

לטענה ג: התיק מתנהל משנת 2015, היו הוכחות בתיק.

המערער היה עם אישה בשם [...] גם בזמן הנישואין, חזר לשלום בית ואחר כך חזר לאותה אישה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לטענה ד – לשאלת בית הדין האם יום לאחר חיוב בגט מטילים סנקציות, השיבה באת כוח המשיבה: "יש דבר כזה בבית הדין בחיפה."

דיון והכרעה

מסגרת הדיון והקדמה לו

עתה ניגש להכרעה:

נקדים, מאחר שהערעור נוגע לענייני סדר הדין, מטבע הדברים פסק דין זה עוסק בכללי סדר הדין בלבד ובהשלכות שלהם על מסקנת פסק הדין. בשלב זה אין בית הדין דן לגופה של הפסיקה לחיוב הבעל במתן גט לאשתו.

החוק קבע כללים ברורים ועילות של ממש כדי להגיש ולהצדיק בקשה לפסילת הרכב. העילות שיש בהן כדי למנוע דיין מלשבת בדין הן כדלהלן. סעיף 19א לחוק הדיינים תשט"ו – 1955 מונה עילות אלו:

(א) דיין לא ישב בדין אם מצא, מיזמתו או לבקשת בעל דין, כי קיימות נסיבות שיש בהן כדי ליצור חשש ממשי למשוא פנים בניהול המשפט.

(ב) בלי לגרוע מהוראות סעיף קטן (א), דיין לא ישב בדין בידעו שמתקיים אחד מאלה:

(1) צד להליך, בא כוחו או עד מרכזי, הוא בן משפחה של הדיין או שקיימת ביניהם קרבה ממשית אחרת;

(2) יש לדיין עניין כספי ממשי או עניין אישי ממשי בהליך או בתוצאותיו, בצד להליך, בבא כוחו או בעד מרכזי, או שלבן משפחה מדרגה ראשונה של הדיין יש עניין כספי ממשי או עניין אישי ממשי בהליך או בתוצאותיו, בצד להליך או בבא כוחו;

(3) בטרם התמנה לדיין היה הדיין מעורב באותו עניין הנדון בהליך שלפניו כבא כוח, כבורר, כמגשר, כעד, כיועץ מקצועי, כמומחה, או בדרך דומה אחרת.

עיון בכל העילות דלעיל מגלה שלמעשה אין בהן משום סיבה לקבוע את פסלות ההרכב בתיק שלפנינו. אנו סבורים ומשוכנעים שבית הדין האזורי משתדל לעשות את מלאכתו בנאמנות ואין כל חשש למשוא פנים ח"ו.

אולם מאידך גיסא אין בית הדין יכול להתעלם מהפגמים המהותיים הרבים שיש בהליך הפסיקה שלפנינו.

נוסיף ונקדים, מדובר בהליך איסורי חמור ביותר של חיוב בעל שנשא אישה כדת משה וישראל לתת גט לאשתו בניגוד לרצונו. הליך שכזה חייב על פי ההלכה להיעשות במתינות ולפי כל כללי הפסיקה.

כתב החזון איש (סימן צט ס"ק ב) לגבי חומר החיוב בגט וזו לשונו:

יש לעיין בחייבוהו חכמים לגרש, ולא כפוהו בשוטי, ונמצא שחייבוהו שלא כדין אי חשיב אונס. ומהא דכתבו (בבית יוסף סימן קלד וסימן קנד) שאם נשבע לגרש יתירוהו קודם דלא ליהוי דומה לאונס, וכתבו דמן הדין לא הוי אונס כיון דנשבע מעצמו – משמע דאם הוא אנוס משום מצוה חשיב אונס. ואם כן,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אם הוא אנוס משום 'מצוה לשמוע' נמי חשיב אנוס. ועוד דחשיב גט בטעות, דאילו הוי יודע שאינו חייב לא הוי מגרש.

עד כאן לשוננו. ועיין עוד בשו"ת עונג יום טוב (אבן העזר סימן קסח, דף רמד ע"ב ד"ה ואם) שגם מדבריו משמע כן.

נוכחים אנו ורואים את חומר הדין של חיוב בגט ואלו השלכות יש לדברים. על כן יש לעיין היטב ולהיזהר ביותר לפני החלטה על חיוב הבעל בגט. שח"ו לא יגיעו לידי גט בטעות או גט מעושה.

מהלך הדיונים בבית דין קמא, הכרעתו, הדרך שבה התקבלה ודרכי האכיפה שנקטתה ניגש לגופו של עניין:

בית הדין האזורי כתב ביום כ"ב בסיוון תשע"ט בנימוקיו לפסק דינו לחיוב הבעל במתן גט, בהתייחסות לבית הדין הגדול "והתעלם מעיגון האישה ארבע שנים כאשר האיש 'חוגג' עם אישה אחרת".

לכאורה אפשר להבין שבית הדין הגדול אחראי בין היתר לעיגון האישה. אולם מעיון בתיק בית הדין האזורי עולה שבמשך קרוב לארבע שנים, עד למועד שבו הודיע בית הדין לבעל על חיובו בגט, מצא בית הדין האזורי לנכון לקיים שלושה דיונים בלבד. לו היה בית הדין האזורי מעוניין, יכול היה לקיים דיונים לעיתים תכופות יותר, וכפי שנהג גם בתיק זה לאחר שהחליט לחייב את הבעל בגט.

בנוסף לכך היו הדיונים הנ"ל קצרים ולא ממצים כלל וכלל, במהלך הדיונים בית הדין שמע אך ורק את טענות הצדדים זה כנגד זה, בבחינת 'מילה מול מילה'. לא התקיימו בתיק כל דיוני הוכחות.

להלן נסקור בקצרה את תוכן דיונים אלו:

בדיון הראשון ביום כ"ב במרחשוון תשע"ו (4.11.15) ביקשה האישה להתגרש והבעל ביקש שלום בית. בדיון התברר שהאישה הוציאה כנגד הבעל צו הגנה – לדבריה, מאחר שחטף לה דברים. הבעל לא הועמד לדין, אולם באת כוחו אמרה לו שלא יחזור הביתה משום שהאישה איימה כי "הוא יעצר שנית". למעשה הבעל לא שב עוד לבית.

בשל חשדותיה של האישה בדבר קשרי הבעל עם אישה אחרת, כאשר מנגד הוא מכחיש וטוען שזו רק ידידה ו"לא היה בינינו כלום" כדבריו, הציע בית הדין לצדדים ללכת לבדיקת פוליוגרף. הבעל השיב שהוא מסכים אולם "אינו מוכן שזה יקבע את פסק הדין". עוד טען בדיון שכאשר היה מתקרב לאשתו הייתה היא שדחתה אותו.

בסופו של דבר לא הלך הבעל לבדיקה פוליוגרף – לדבריו, כי עורכת דינו ייעצה לו לא ללכת.

האישה הלכה לבדיקה ויצאה דוברת שקר בשאלה: "האם סירבת לקיים יחסי אישות עם בעלך?" בשאלות האחרות, שנגעו לתפקודה השוטף בבית, יצאה דוברת אמת.

בדיון שהתקיים לאחר מכן ביום ז' באייר תשע"ו (19.5.16) שוב שמע בית הדין את טענותיהם ושוב עלה ענין הפוליוגרף. דובר שנעשו בינתיים ניסיונות לשלום בית. בסוף הדיון קבע בית הדין שיקבע מועד להוכחות...

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדיון שהתקיים לאחר מכן, כעבור כשנה וחשעה חדשים ביום כ"ח בשבט תשע"ח (13.2.18) הדיון שמוזכר על ידי באת כוח המשיבה, כדיון ההוכחות, פרוטוקול הדיון מכיל 66 שורות בלבד (כשני עמודים), כאשר חלק מהפרוטוקול הוקדש לעניין הסכם הגירושין שהתגבש בין הצדדים.

באותו דיון שמע בית הדין שוב את טענות הצדדים: טענות האישה בדבר חשדותיה ודברי המערער המכחיש שישן אצל אותה ידידה, בית הדין הקריא מדוח חוקר שנעשה ביום ז' בכסלו תשע"ח (25.11.17) כשנתיים לאחר שהורחק הבעל מהבית, שהבעל נצפה ברחוב [...] בשעה 11.00 בלילה כשהוא הולך שלוב זרוע עם אישה אחרת.

נציין כי בדיון שהתקיים לפנינו טען בא כוח המערער: מאחר שמדובר במעשה שנעשה שנתיים לאחר הפירוד כאשר נמנע ממנו לחזור לביתו – מדוע יש בזה כדי לחייב בגט? באת כוח המשיבה התרעמה על שאלת בא כוח המערער: וכי אחר כך מותר לו ללכת עם אישה אחרת?

בדיון שהתקיים ביום ט' בסיוון תשע"ט (12.6.19) בתיק סידור גט. הצטרף דיין חדש להרכב, דיין שלא ישב בדיונים הקודמים. בשורה 34 בפרוטוקול מתועדת הודעת בית הדין על חיוב הבעל בגט. ולהלן ציטוט מהפרוטוקול:

בית הדין: משכך ולאור החומר לאור הסכמת האישה להתגרש ולאור פסק הדין של בית הדין הגדול מיום כ"ד בניסן תשע"ט (29.4.2019) אשר החזיר את התיק לדיון בבית הדין האזורי בעניין הכתובה ועניין ההסכם יעבור לכל ערכאה:

[...] לאור הפירוד ולאור דוח החוקר שהיה לעיני בית הדין ולעיני באת כוח הבעל עו"ד גוזלן, אשר אף היא המליצה לו בעניין הגירושין, בית הדין מורה על חיוב הבעל בגט. ייתנו נימוקים.

אתה רוצה לתת גט?

הבעל: לא.

בית הדין: יש להמתין בחוץ עד להודעה אחרת. כמו כן יש להופיע בכל יום בשעה 8:30 בבוקר. בית הדין מתרה בבעל כי אם לא יופיע או יאחר בית הדין ישקול לחייב הוצאות ולזמנו באמצעות צו הבאה.

לאחר שבית הדין הודיע למערער על חיובו בגט ועל הסנקציה המוטלת עליו, להופיע כל יום בבית הדין ללא הגבלת זמן, העלה בית הדין אותו לדוכן לחקירה ממושכת. בא כוח המערער התנגד לחקירות אלו: א. משום שהדיון לא נקבע לחקירה; ב. משום שהוא לא בא כוח הבעל המייצגו בקביעות בתיק. אולם בית הדין דחה את דבריו. הבעל נחקר, ונרשמו כחמישה עמודי פרוטוקול של חקירתו, לצורך כתיבת נימוקי פסק הדין לחיובו בגט.

לאחר מכן חיוב הבעל להופיע בבית הדין האזורי כל יום ואכן הוא הופיע למוחרת ביום ה' – י' בסיוון תשע"ט (13.6.19) ובימים י"ג, ט"ז, י"ז, כ' וכ"א בסיוון תשע"ט (16.6.19; 19.6.19; 20.6.19; 23.6.19 ו-24.6.19). ההופעות היוסיומיות של המערער בבית הדין האזורי בחיפה פסקו בעקבות צו לעיכוב ביצוע שהוציא דיין בית הדין הגדול.

חלק מהדברים שנאמרו בפרוטוקולים הנ"ל צורפו גם כן ונכתבו בנימוקי פסק הדין של בית הדין האזורי.

הליקויים בניהול ההליך בבית דין קמא, בהכרעתו ובדרך האכיפה כפי שתואר לעיל אכן נפלו פגמים מהותיים בסדר הדין ובפסק הדין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בשולחן ערוך (חושן משפט הלכות דיינים) נקבעו הכללים של דרכי הפסיקה.

בסימן י"ט – לאחר שבסימנים הקודמים הוזכרו סדר החקירות, הבאת ראיות ועדים וכו' – נכתב: "אחר שנשאו ונתנו בדבר מכניסים הבעלי דינים, וגדול שבדיינים אומר: 'איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב' [...]"

תקנות הדיון של בתי הדין הרבניים, המתייחסות לסדרי הדין, מושתתות על הלכות אלו ונקבעו בהן הכללים כדלהלן:

בתקנה נ"ט נקבע:

הדיון יתנהל לפי סדר זה:

א. טענות התובע והנתבע וחקירתם;

ב. עדויות והוכחות;

ג. סיכומי הצדדים, בעל פה או בכתב, לפי קביעת בית הדין.

בתקנה קט"ו נקבע סדר הפסיקה כדלהלן:

כל פסק דין צריך להכיל, מלבד ההחלטה בנושא המשפט, גם:

א. סיכום תמציתי של טענות הצדדים;

ב. קביעת העובדות החשובות;

ג. נימוקי ההחלטה.

א. לא יתכן שבמהלך הדיון יודיעו לצדדים את מסקנת פסק הדין – וכפי שצוטט לעיל מהשולחן ערוך הודעה זו מוגדרת בהלכה מתן פסק הדין – ואילו רק לאחר מכן יתחילו לחקור את הבעל, מערער דנן, חקירה לצורך כתיבת נימוקי פסק הדין. לא ייתכן לצטט בתוך נימוקי פסק הדין מדיונים שהתקיימו לאחר הקראת מסקנת פסק הדין בפני הצדדים.

נוסף, בימים אלו ממש – כמה חודשים אחרי מתן פסק הדין ופרסום הנימוקים – נעתר בית הדין האזורי לבקשת באת כוח המשיבה והזמין חמישה עדים לדיון הוכחות לצורך מה שהגדירה באת כוח המשיבה "גילוי האמת בעניינם הנדון של הצדדים". בעבר לא שמע בית הדין עדים בתיק זה (היה מסמך – דוח חוקר, אולם עדים לא נשמעו). בין העדים הוזמן לדיון הקרוב גם החוקר הפרטי שעקב אחרי המערער – שנתיים לאחר שעזב את הבית – שמעולם לא הופיע בבית הדין. מהדוח שכתב אותו חוקר בזמנו ציטט בית הדין האזורי בנימוקים לפסק הדין. על פי סדר הדין קודם יש לשמוע עדויות וראיות, ורק לאחר מכן להוציא פסק דין.

אומנם העדויות בשלב הזה נקבעו בבית הדין האזורי לצורך בירור חיוב בכתובה (כתובה מוגזמת, בסך עשרה מיליון דולר, כאשר מדובר בצדדים שאין הפרוטה מצויה בכיסם), אולם מדובר על ראיות לעילות ההלכתיות המשפיעות הן על חיוב הבעל במתן גט והן על חיובו בתשלום הכתובה. את כל הנ"ל היה על בית הדין לעשות קודם למתן פסק דין לחיוב וקודם להטלת הסנקציות.

ב. בנוסף לכך: דיון שלא השתתף בדיונים קודמים לא יכול להיות שותף לפסיקה כה חמורה לחייב בעל במתן גט לאחר כמה שורות פרוטוקול בלבד וכאשר באותן שורות הבעל מכחיש את שייחסו לו האישה ובאת כוחה.

בשולחן ערוך חושן משפט (סימן יג סעיף ו) נפסק:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אם הוצרכו הדיינים לשאול דבר מבית דין הגדול כותבין ושולחין ובית דין הגדול מודיעים להם דעתם והם דנים אותם, דליכא למימר שיפסקו בית דין הגדול עליהם את הדין דהא בעינן שיהיו בעלי הדין עומדים לפני הדיינים.

כלומר: פשוט וברור שדין שלא שמע את טענות הצדדים באופן של הופעת הצדדים עצמם וטענתם בפניו – דייך כזה או בית דין כזה אינו יכול לפסוק בעניינם. (עייך עור בפסק דין בתיק 1105408/2 של בית הדין הגדול במותב שבו ישבתי ושהרחיב בביאור דין זה – פורסם ומצוי באתר בתי הדין הרבניים.)

לא הייתה בבית הדין האזורי גם התייחסות לסדר הדין שנקבע בתקנה ע"א בתקנות הדיון.

ג. כמו כן הסנקציה של הופעה כל יום בבית הדין האזורי ושהייה כל יום במסדרונותיו מהשעה 8:30 עד לסוף היום וללא הגבלה בזמן היא סנקציה חמורה ביותר ושאיך לה אזכור בחוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה – 1995, ולא בתקנות הדיון.

ברור לכול שאדם שייאלץ להופיע יום יום בבית הדין ולהמתין שם כל היום – יאבד את מקום עבודתו, וודאי אם הוראה שכזו לא תהיה מוגבלת בזמן.

אין הבדל גדול בין היות אדם כלוא בין כותלי בית הסהר 'מעשיהו' לבין היותו כלוא כל יום ובמשך כל היום במסדרון בית הדין האזורי בחיפה – ללא הגבלת זמן.

לפני כעשרים וארבע שנים כאשר התחילו בתי הדין הרבניים לפסוק על פי חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה – 1995, ולהוציא צווי הגבלה נגד בעלים בגין סירובם לתת גט נכתבו פסקי דין רבים שדנו וחקרו מדוע אין בהרחקות אלו משום כפייה לגט. בשורת הדין חלק ה' מוזכרים כמה פסקי דין שהרחיבו מאוד בנושא ודנו מדוע אין בכל הנ"ל משום כפייה.

הצד השווה שבפסקי הדין שאיך בצווי ההרחקה לחץ כל כך, ואינם אלא מניעת הטוב ב'שב ואל תעשה', יש מהדיינים שסברו שאף יש ליתן לבעל אפשרות לעבור למקום אחר ושם יינצל מהרחקות אלו, ורק בכהאי גוונא לא הווי כפייה.

מכל מקום לדעתנו בהוראה לבעל ב'קום ועשה' להתייצב יום יום בבית הדין ולשהות במסדרון בית הדין כל היום, כאשר הוראה זו ניתנת ללא הגבלת זמן וכאשר הדבר נעשה בצו של בית הדין ובאיום בצו הבאה – לכאורה יש לעיין היטב אם לא נכשל בית הדין ח"ו במכשול כפיית גט.

ד. על פי חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה – 1995, סעיף 4(א) לאחר מתן פסק הדין לחיוב בגט יש לקבוע מועד לסידור גט. לא סודר הגט – יש לקיים דיון במתן צווי הגבלה. בסעיף 4(א) נקבע שיש לתת לכל בעל דין הזדמנות להשמיע את טענותיו קודם מתן הצו. לא ייתכן שביום שצדדים מוזמנים לצורך סידור הגט, גם יפסקו חיוב בגט, וגם ייחלו במתן סנקציות – להופיע למוחרת ובכל יום ולהמתין במסדרון בית הדין כל היום.

ה. בחוק הדיינים בסעיף 19 א(ח) נקבע לגבי בקשה להפסיק את הדיונים עקב בקשת פסלות הרכב:

בעל דין שבדעתו לערער על החלטת דייך או בית דין לפי סעיף זה יודיע על כך לבית הדין, ומשהודיע כך, יופסק הדיון עד להחלטה בערעור, זולת אם החליט הדייך או בית הדין, לפי העניין, מנימוקים שיירשמו, שיש להמשיך בהליך [...]

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בית הדין האזורי המשיך בהליך עד שבית הדין הגדול נאלץ להוציא פעמיים צווים לעיכוב ביצוע. פעם לעיכוב סידור גט, ופעם לעיכוב קיום דיון על כתובה.

מסקנות

לאור כל האמור לעיל:

א. בית הדין דוחה את הבקשה לפסלות ההרכב. כבוד דיני בית הדין האזורי אינם חשודים ח"ו במשא פנים.

ב. אולם מחמת הפגמים העקרוניים הרבים שהיו במהלך סדרי הדין ושהוזכרו לעיל, בית הדין מקבל את הערעור וקובע שיש לקיים את ההליך לפי סדר הדין. על כן פסק הדין של בית הדין האזורי מיום כ"ב בסיוון תשע"ט (25.6.19) מבוטל.

ג. מאחר שהרכב זה של בית הדין האזורי כבר אמר את דעתו בעניין חיוב המערער בגט, וכדי להסיר כל לזות שפתיים, בית הדין הגדול מעביר את התיק להמשך טיפול בפני הרכב אחר של בית הדין האזורי. כל זאת בהתאם לתקנה קנ"ג בתקנות הדיון.

ד. על המזכירות להעביר את התיק לכבוד ראש אבות בתי הדין בבית הדין הרבני האזורי בחיפה כדי שיעביר את המשך הטיפול בתיק להרכב אחר.

ה. לאור התמשכות ההליך, בית הדין מבקש שבית הדין האזורי בהרכבו החדש ידון ויכריע בתביעת הגירושיין בהקדם.

הרב אברהם שינדלר

לפנינו ערעור על החלטת בית הדין האזורי מג' בסיוון תשע"ט (6.6.19) הדוחה את הבקשה לפסילת ההרכב שהגיש המערער. במקביל טוען המערער לבטלותן של החלטות בית הדין האזורי מט' בסיוון תשע"ט (12.6.19) המחייבות את הבעל במתן הגט ובסנקציות שהוטלו עליו המחייבות אותו להתייצב מדי בוקר בבית הדין.

אקדים ואומר שאינני רואה צורך להציג שוב את עובדות הרקע המוצגות באר היטב בדברי כבוד ידידי הרה"ג שינדלר שליט"א.

קראתי בעיון את שכתב כבוד ידידי הרה"ג שינדלר שליט"א והריני מצטרף חרמ'שמעית לדחיית הערעור בכל הנוגע לבקשת הפסילה של ההרכב. לא קיימת אינדיקציה כל שהיא למשוא פנים של ההרכב לטובת המשיבה ונגד המערער. מסקנות כבוד בית הדין האזורי שיש לקבל את תביעת האישה ולחייב את המערער במתן הגט ולהטיל עליו את הסנקציות המדוברות (שנדון בהן בהמשך) אינן תולדה של משוא פנים כלל וכלל אלא פרי ניתוח הנסיבות שהיו מונחות לפניו, שהובילו את בית הדין למסקנה שמדובר בבעל המעגן את אשתו שנים רבות ומהתל בבית הדין (ובכלל זה בחזרתו מהסכם הגירושיין) ושכל טענותיו לשלום בית היו מן השפה ולחוץ, כאשר במקביל הוא מנהל יחסים עם אישה זרה. וכי כל נתבע שיוצא חייב בדין יוכל לטעון למשוא פנים רק בגלל שלא קיבלו את עמדתו ורק בגלל שהוטלו עליו סנקציות לאכיפת החיוב? אתמהא.

אומנם באי כוח המערער מצביעים (לטענתם) על פגמים רבים בהליך שהובילו להכרעת הדין, ושלדעתם יכולים לעורר חשש שמא משוא פנים יש כאן, ושמה 'סימן' בית הדין את המערער כמי שצריך לחייב אותו במתן הגט בכל מקרה, עוד לפני שיתקיים ההליך השיפוטי הראוי. ולו אכן כך היו פני הדברים היה מקום לדון בבקשת הפסילה כי אין לך משוא פנים גדול מזה שהכרעת הדין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כבר נתנה וכבר מונחת היא בראשם של הדיינים עוד לפני הדיון ולפני שמיעת הצדדים, וכל ההליך השיפוטי אינו אלא 'הצגה' לפרוטוקול.

אולם, כאמור, לדעתי אין ספק שלא כך היו פני הדברים כלל, וכי רק לאחר קריאת כתבי הטענות, ולאחר שמיעת דברי הצדדים בדיונים הקודמים, וניתוחם, והעמדת אינדיקציות לבירור האמת, רק אז נתגבשה עמדתם של חברי ההרכב, וכך פועל כל בית דין, מי בקצרה ומי בארוכה. אשר על כן, כאמור, אין מקום להיענות לבקשה לפסילת ההרכב בשום פנים, וחלק זה של הערעור נדחה.

אולם באשר לחלק השני של הערעור, באשר לבטלותן של ההחלטות המחייבות בגט והמטילות את הסנקציות החריגות, ובאשר לדרישה להעביר את המשך הדיון בתיק להרכב אחר ככל ותקבל הדרישה לבטלותם של ההחלטות, אינני מסכים למסקנתו של כבוד ידידי הרה"ג שינדלר שליט"א.

כבודו סבור שיש לקבל את החלק הזה של הערעור לאור הפגמים הרבים שהיו בהליך שהוביל להכרעת הדין, ולכן, לדעתו, יש להורות על בטלותם של ההחלטות הנ"ל, וממילא להורות על העברת המשך הדיון בתיק להרכב אחר בהתאם לכללי ההלכה שמבוארים היטב בדבריו של כבוד תורתו.

לאחר העיון המדוקדק בחומר שבתיק, ולאור ההשלכה שיכולה להיות להוראה שכזו, אינני מסכים למסקנה זו. ואבהיר את עמדתי.

אתיחס אחת לאחת לטענותיו של כבוד תורתו, שכאמור כולן נוגעות לפגמים בהליך שהובילו להכרעת הדין, ולא להכרעה לגופה שבזה לא נדרשנו לדון כלל. הטענה המרכזית היא שהפגם בהליך הוביל לתוצאה ולהכרעה שיכולה להיות לא נכונה, לטענת המערער.

הפגם הראשון שעליו מצביע כבוד תורתו היא שמספר הדיונים שהוביל לחיובו של המערער במתן גט, ושנפרשו על ארבע שנים, היה שלושה בלבד, ושלושת הדיונים לא היו ממצים, לדעתו של כבוד תורתו, ואף לא כללו דיוני הוכחות של ממש ולא יכלו להוביל להכרעת הדין שניתנה.

אומנם ייתכן שבתי דין אחרים היו מתנהלים אחרת, והיו מקיימים דיונים נוספים במשך אותן ארבע שנים כדי להגיע להכרעת הדין, אבל מכל מקום לעניות דעתי אין פגם שכזה בהליך צריך להוביל לביטול ההחלטה. וכי ישנה הלכה או תקנה כל שהיא המצביעה על מספר הדיונים או לכמות מינימלית של השורות בפרוטוקול או לאורך הדיון המאפשרים חיובו של בעל בגט? הדבר ברור שזה תלוי בנסיבות התיק, בעילות הגירושין, באינדיקציות השונות לאימות הטענות, ובהתרשמות הדיינים מהצדדים, שפתם, תנועות גופם, תגובותיהם לשאלות בית הדין (וכמו סירוב המערער להיבדק בפוליגרף, בתיק שלפנינו). וכל דיין וניסיונו, כישוריו השיפוטיים ועוד גורמים רבים. אין ספק שיש תיקים שדורשים מספר דיונים רב ואף יותר משלושה כדי להגיע להכרעה, ויש תיקים שגם חצי דיון מספיק להיווכח בטענות האמת שבו. ובאופן כללי על כגון זה ניתן להמליץ 'שכשם שפרצופיהם של הדיינים שונים זה מזה כך דרכי התנהלותם ומזגם השיפוטי שונים זה מזה', מי 'בא בקצרה ומי בא בארוכה'. מכל מקום לעניות דעתי מספר הדיונים ומספר השורות בפרוטוקול לא יכול להיכנס לקטגוריה של פגם בהליך.

כבוד תורתו, כדי להבליט את הבעיות בהליך המקוצר הנ"ל, כתב להטעים את דבריו, בזו הלשון:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מדובר בהליך איסורי חמור ביותר של חיוב בעל שנשא אישה כדת משה וישראל לתת גט לאשתו בניגוד לרצונו. הליך שכזה חייב על פי ההלכה להיעשות במתינות ולפי כל כללי הפסיקה.

אבל מעיון בהכרעת הדין נשואת הערעור הדבר ברור שלא מדובר בכפיית המערער במתן הגט אלא בהוראת חיוב של בית הדין, שלדעתו של כבוד בית הדין האזורי כך ראוי על פי הדין (ולעניות דעתי לא קרבו זה אל זה, ורב המרחק בין הוראת חיוב במתן גט לבין כפייתו, ואין כאן מקום להאריך).

הן אמת שמדובר בהכרעה משמעותית ביותר הדורשת שיקול דעת רציני ביותר, אבל כל הוצאת ממון מאדם – גם היא דורשת שיקול דעת רציני ביותר, ואם הפגם האמור בהליך אמור לבטל את ההחלטה, היה זה צריך להיות נכון גם בכל הכרעה אחרת שיש בה הוצאת ממון (גובה המזונות, חלוקת הרכוש, וכו'). אין כוונתי חלילה להמעיט בחומר הדין של החלטה לחייב בגט אלא להעצים גם הכרעות אחרות, כשהעיקר הוא שאם הפגם בהליך קבלת ההכרעה מוביל לביטול ההחלטה הרי שיש לעשות כן גם בשאר ההחלטות.

מכל מקום לעניות דעתי אין זה פגם בהליך כלל, ואם בית הדין מגיע למסקנתו החד-משמעית לחייב את המערער במתן הגט לפי הנסיבות שלפניו, שאין לו בהן ספק כלל, יהיה מספר הדיונים אשר יהיה, אי אפשר לבטל את החלטתו מחמת זה בלבד.

עוד צוינה טענת המערער שהפסיקה המחייבת את המערער במתן הגט הופיעה תוך כדי דיון, ללא הוכחות, וללא שמיעת טענות, ללא סיכומים וללא הזכות היסודית לאפשר למערער להפריך את טענות המשיבה התובעת. הוא מציין לפרוטוקול הדיון (מט' בסיוון תשע"ט – 12.6.19, שורה 34) ולהכרעה שניתנה מייד אחריו, שהיא ההחלטה נשואת הערעור.

באשר לטענה זו, לעניות דעתי, האמת צריכה להיאמר: דיון זה התרחש כדיון רביעי מרגע הגשת התביעה לגירושין על ידי האישה, לאחר שהסכם הגירושין שעליו חתם המערער בוטל על ידי בית הדין הגדול בערעור קודם. אילו היו הצדדים מקיימים את ההסכם, היו הם מתגרשים בהסכמה ללא טענות ומענות, וללא צלילי הרקע הצורמים שהתלוו להליך בסופו של דבר. ורק בגלל ביטולו של ההסכם הוצרך בית הדין האזורי לחזור למסלול התביעה הראשוני, שהחל כבר בב' בסיוון תשע"ה (20.5.2015).

בדיון השלישי, לאחר שנשמעו טענות ומענות הצדדים במשך שלושה דיונים, כשהאישה עומדת כל הזמן על תביעתה ועל רצונה להתגרש, הוביל בית הדין את הצדדים להסכם שבכללו ויתר המערער מוותר על חלקו בדירה (!) בתמורה לווייתורה של האישה על כתובתה. יש יסוד להניח שאלמלי ההגעה להסכם זה היה בית הדין האזורי מוציא כבר אז הכרעה על חיוב הבעל במתן הגט, וייתכן בהחלט שחששו של הבעל מהכרעה שכזו, לאור תוכנם של הדיונים ולאור טענותיה של האישה נגדו, הוא שהוביל אותו לחתום על אותו הסכם שבוטל לאחר מכן. לפי זה, טענת בא כוח המערער שכביכול החיוב בגט ניתן במהלך דיון אחד ותוך כדי הדיון – בלשון בא כוח המערער "פסק הדין ניתן בהליך שמעולם לא ראינו כדוגמתו", אין לה מה להישען. הדיון שבעקבותיו ניתנה החלטה, לא היה אלא חזרה לנקודת הסיום של הליך בן שלושה דיונים שקדם להסכם.

עוד נטען שהנימוקים ניתנו לאחר פסק הדין ונבנו מפרוטוקול הדיון שלאחר מתן ההכרעה, גם טענה זו לעניות דעתי אינה במקום. בית הדין כתב את נימוקיו בקיצור נמרץ בהחלטה הראשונה, על בסיס כל דיוני העבר, וכך היא לשון ההחלטה, כפי שהיא מובאת בפרוטוקול הדיון:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאור הפירוד ולאור דוח החוקר שהיה לעיני בית הדין ולעיני באת כוח הבעל עו"ד גוזלן, אשר אף היא המליצה לו בעניין הגירושין, בית הדין מורה על חיוב הבעל בגט. יינתנו נימוקים.

ובלשון ההחלטה מט' בסיון תשע"ט (12.6.19) עצמה:

לאחר העיון בחומר שבתיק – הפירוד הארוך בין הצדדים, כארבע שנים, ושמיעת הצדדים בית הדין מחייב את האיש בגט.

נימוקים יצורפו לתיק בתוך עשרה ימים.

ובכן: הנימוקים העיקריים הם הפירוד הממושך (ארבע שנים!), רעייתו של הבעל – המערער – בשדות זרים (המתומצתת במינוח 'דוח החוקר'), והעדר הסיכוי המוחלט לשלום בית.

האמירה "נימוקים יצורפו לתיק בתוך עשרה ימים" – אין כוונתה לומר "אנו נחשוב מהם הנימוקים להחלטתנו שכבר ניתנה ועכשיו נייצר אותם". המכוון באמירה זו היא שעריכתם בצורה מסודרת, והרחבתם של הנימוקים, תינתן בשלב מאוחר יותר, וכפי שנראה מהחלטה המנומקת מכ"ב בסיון תשע"ט (25.6.19), שאינה מוסיפה נימוקים על הנימוקים התמציתיים הנ"ל, אלא רק מרחיבה אותם. זהו הליך מצוי ומקובל (שלעיתים יש בו מעלה ומניעת עינוי הדין). לכן אינני רואה בציטוט מפרוטוקול הדיון שלאחר ההחלטה פגם מהותי שיורד לשורשה של החלטה עד כדי ביטולה. הציטוטים הם רק הבלטה לעילות שכבר היו ידועות מראש על בסיס דיוני העבר.

עוד נטען על צירופו של דיין שלא היה בדיונים הקודמים להחלטה, המערער הפנה לתקנה ע"א לתקנות הדיון. בנסיבות שלפנינו הדיין החדש נכח בדיון האחרון שעל גביו ניתנה ההחלטה נשואת הערעור. אין ספק שבטרם שהצטרף להחלטה קרא את החומר שבתיק ועם שמיעת הצדדים בדיון הגיע למסקנה נשואת הערעור.

אומנם תקנה ע"א מתקנות הדיון, התשנ"ג, מצריכה שבית הדין בהרכבו החדש יודיע לצדדים על השינוי וישמע את תגובתם בטרם שיחליט כיצד יימשך ההליך, מה שלא נתקיים בדיון שלפנינו. אולם הצדדים לא הביעו התנגדות כל שהיא במהלך הדיון לסמכותו של ההרכב החדש להמשיך בדיון, ואף השתתפו באופן פעיל בדיון. לדעתנו, העדר הבעת התנגדות לסמכות של ההרכב החדש, בפעם הראשונה שניתן היה להעלותה, כמוה כהסכמה להמשך ההליך, ובדומה לנאמר בסעיף 15(ד)(4) לחוק יסוד – השפיטה, שלפיו התנגדות לסמכות אמורה להיאמר בהזדמנות הראשונה, ומכל שכן בנדון שלפנינו, שבו לא רק שאף לא אחד מהצדדים הביע את התנגדותו לדיון בפני ההרכב החדש אלא אף הייתה השתתפות פעילה של שני הצדדים בדיון עצמו, ואם הייתה התנגדות היא הייתה רק סביב שאלת הפסלות על בסיס סעיף 19(א) לחוק הדיינים.

סוף דבר, אינני רואה בהליך קבלת ההחלטה פגם מצדיק את ביטולה רק בגלל הפגם שבהליך, וכאמור איננו דנים בהחלטה כשלעצמה, אם על בסיס נימוקיה היא מצדיקה את החיוב בגט אם לאו, שכן לזה לא נדרשנו כלל במסגרת הערעור.

והואיל וכך אין הצדקה לביטול ההחלטה המחייבת בגט ואינני רואה סיבה להעביר את הדיון בהמשך ההליך, שעיקרו שאלת חיובו של הבעל בכתובתה של האישה, להרכב אחר.

על אף האמור, אם למערער ישנן טענות או ראיות כנגד התביעה שלא נשמעו בדיון בבית הדין, הוא רשאי להגיש בקשה לסתירת הדין לפי הנהלים המוסדרים בתקנות הדיון, ובית הדין האזורי ישקול את הבקשה לגופה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אולם כל האמור הוא באשר לעצם ההחלטה המחייבת את הבעל במתן גט. מה שאין כן באשר לסנקציות שאותן הטיל בית הדין על המערער לצורך אכיפת החיוב:

בעניין זה אני מסכים עם מסקנתו של כבוד ידידי הרה"ג שינדלר שליט"א, וכפי שנדברנו בעל פה, שסנקציות מסוג זה – אין שורש וענף לסמכותו של בית הדין להורות עליהן, ולכן הן בטלות מעיקרן, ועל כבוד בית הדין האזורי, ככל שיראה לנכון להטיל סנקציות על המערער, לפעול בהתאם לסמכות המוקנית לבית הדין במסגרת החוק וההלכה.

הרב ציון לודאילו

ראיתי את דברי עמיתי כבוד ידידי הדיין הרה"ג ציון אילוז שליט"א בהתייחס לדבריי.

אתייחס לנקודה אחת. בשאר הנקודות, הדברים שכתבתי מדברים בעד עצמם.

כותב עמיתי לגבי ההצדקה לצירוף דיין חדש לפסיקה לחיוב בגט, כאשר זה לא השתתף כלל בדיונים קודמים אלא נכח בתחילת דיון – כמה שורות פרוטוקול בלבד – שבו המערער הכחיש את הטענות שהעלתה המשיבה:

אין ספק שבטרם שהצטרף להחלטה קרא את החומר שבתיק ועם שמיעת הצדדים בדיון הגיע למסקנה נשואת הערעור [...] הצדדים לא הביעו התנגדות כל שהיא במהלך הדיון לסמכותו של ההרכב החדש [...] ובדומה לנאמר בסעיף 15(ד)(4) לחוק יסוד – השפיטה, שלפיו התנגדות לסמכות אמורה להיאמר בהזדמנות הראשונה [...]

במחילת כבוד תורתו, כוונתי הייתה לפן ההלכתי בלבד:

ההלכה דורשת שהדיינים שפוסקים את ההלכה ישמעו את טענות וראיות הצדדים, וכפי שכתבתי סימוכין לכך לעיל.

אין הצדדים צריכים להעלות דרישה זו לפני הרכב בית הדין, אלא היא מוטלת על הדיין ועליו לדרוש לשמוע מפי הצדדים את טענותיהם וראיותיהם בקצרה קודם הצטרפותו לפסיקה. אין די לו בקריאת החומר שבתיק ובשמיעה מחבריו, וכפי שנכתב בתקנה ע"א לתקנות הדיון העוסקת במצב שבו "בא שינוי בהרכב בית הדין".

הרב אברהם שינדלר

קראתי בכל לב ובעיון את דברי עמיתי הדיינים שליט"א.

לאחר העיון אני מסכים עם מסקנת עמיתי הרה"ג אברהם שינדלר.

הרב יעקב זמיר

לפיכך, לאור כל האמור לעיל בית הדין פוסק:

א. אנו דוחים את הבקשה לפסלות הרכב בית הדין האזורי הנ"ל.

ב. הסנקציה של חיוב המערער להופיע כל יום בבית הדין האזורי ולשהות כל יום במסדרון בין השעות 8:30 עד לסוף היום, וללא הגבלה בזמן, היא סנקציה חמורה ביותר, ואין לה אזכור בחוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה – 1995, ולא בתקנות הדיון.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

סנקציות מסוג זה – אין שורש וענף לסמכותו של בית הדין להורות עליהן, לכן הן בטלות מעיקרן.

על כבוד בית הדין האזורי, ככל שיראה לנכון להטיל סנקציות על המערער לפעול בהתאם לסמכות המוקנית לבית הדין במסגרת החוק שצוין לעיל.

ג. על פי הנימוקים דלעיל, פסק הדין של בית הדין האזורי מיום כ"ב בסיוון תשע"ט (25.6.19) מבוטל.

על המזכירות להעביר את פסק הדין לכבוד ראש אבות בתי הדין בבית הדין הרבני האזורי בחיפה כדי שיעביר את המשך הטיפול בתיק להרכב אחר בבית הדין האזורי בחיפה.

סעיף זה ניתן ברוב דעות.

ד. לאור התמשכות ההליכים בתיק זה, מבוקש שההרכב החדש ידון ויכריע בהקדם בתביעת הגירושין.

ה. על המזכירות להשיב למערער את הסכום שהפקיד כתנאי לשמיעת הערעור על פי הנהלים המקובלים.

ו. מותר לפרסם את פסק הדין לאחר השמטת פרטים מזהים כמקובל.

ניתן ביום י"א בשבט התש"ף (6.2.2020).

הרב ציון לודאילוז

הרב יעקב זמיר

הרב אברהם שינדלר

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה